

Pojem a jeho „chápání“

Aristotelés (Met, př. Kříž, str. 233) při rozlišování, jak chápeme to, co je „možné“, dodává: /nýbrž/ „že pojem chápeme ještě i jinak“. To je ovšem problém, spjatý s překladem – a na Kříže není příliš dobré spolehnoutí. Kromě toho Řekové jen neměli přece ještě upevněný termín pro „pojem“, v tomto konkrétním případě najdeme v originálu něco jiného: Aristotelés mluví o použití slova „možnost“ ,ještě i jinak‘, tj. jiným způsobem. Nejde tedy o pojetí či chápání pojmu, ale slova. Ale jak tomu tedy je v našem případě, kdy jsme už zavedli termín „pojem“ a chceme tento termín chápat jinak než termín „slovo“? Nejprve si tedy musíme uvědomit, že slovo se skutečně stává slovem, teprve když něco znamená, tedy když je spojeno s nějakým významem – a tento význam musí být nějak chápán. Kdo ten význam nechápe, neví, co to slovo znamená a vlastně neví nebo nemusí vědět ani to, že jde o nějaké slovo. Kříž užil termínu „pojem“ nadbytečně a vlastně chybně, neboť v daných souvislostech se bez toho termínu klidně obejdeme: „že slovo chápeme ještě jinak“. Od té doby však, co se začalo užívat onoho druhého termínu, totiž „pojem“ (a zdá se, že pro „pojem“ se našel zvláštní výraz teprve v latině, totiž *conceptus* nebo *notio*, i když náznaky naléhavosti potřeby zavedení nového termínu se ukazovaly už v řeckých textech). A tak musíme dnes pečlivě rozlišovat nejen mezi „slovem“ a „pojmem“, ale zejména mezi „významem slova“ a – eventuelně – „významem pojmu“. A musíme se tázat, jaký má smysl připustit, že nejen slovo může mít různé významy, ale že různé významy může mít dokonce i pojem. Když řekneme, že nějaké slovo má (nebo může mít) několiký význam, máme vlastně na mysli nikoli skutečné slovo (v plném smyslu), nýbrž pouze „slovo“ jako znak, jako skupinu hlásek nebo písmen. Pokud opravdovým „slovem“ rozumíme jeho význam, bez něhož skupina hlásek či písmen charakter „slova“ prostě nemá, je i sám dotaz, má-li nebo může-li mít význam slova několik významů, zjevně nesmyslný. A protože pojem, přesněji vytvoření pojmu je spjato s upřesněním významu nějakého slova, bylo by s podivem, kdyby tentýž pojem bylo možno chápat několika způsoby, když ani určitý význam slova nemůže mít několiký význam. Mluvíme-li tedy o pochopení pojmu, nemůžeme připustit, že je možné několika způsoby, ale musíme si uvědomit, že pochopení pojmu znamená aktualizaci docela přesného významu v docela určitých kontextech, pro něž bylo nějakého slova (termínu) použito. – Kdybychom chtěli být opravdu přesní, musili bychom říci, že téže skupiny hlásek či písmen můžeme užít k vyslovení toho či onoho významu, ale pak musíme mluvit o dvou nebo několika různých slovech, navenek si zcela podobných, ale vnitřně odlišných.

(Písek, 160417-4.)